

УДК 711.4.01

Юлія Ідак¹, Ольга Лисенко²

¹ доктор архітектури, доцент кафедри містобудування,
Національний університет «Львівська політехніка», Львів
e-mail: yuliia.v.idak@lpnu.ua
orcid: 0000-0002-1123-5759

² кандидат архітектури, доцент кафедри дизайну та основ архітектури,
Національний університет «Львівська політехніка», Львів
e-mail: olha.y.lysenko@lpnu.ua
orcid: 0000-0001-6230-5350

МЕТОДИКА ФОРМУВАННЯ МОРФОЛОГІЧНОГО ТЕЗАУРУСУ В МІСТОБУДУВАННІ

© Ідак Ю., Лисенко О., 2020

<https://doi.org/10.23939/sa2020.02.083>

Запропоновано та обґрунтовано методику формування морфологічного тезаурусу, що розглядається як засіб систематизації та узагальнення морфологічних понять і філософських категорій, необхідних для розширення та поглиблення знань про форму й будову міста, а також здатних становити теоретичну основу вивчення морфології міста в контексті теорії містобудування. Пропоновану методику реалізується у п'ять логічно послідовних та взаємодоповнюючих етапів.

Ключові слова: теорія, містобудування, тезаурус, морфологічні поняття та категорії

Постановка проблеми

Розвиток теорії містобудування пов'язаний з розширенням і уточненням існуючого понятійно-категоріального апарату, що ґрунтується на сучасному розумінні специфіки функціонування матеріально-просторового середовища міста. Водночас, на сьогодні, таке розуміння не виходить за межі функціонально-планувальних та композиційних особливостей його організації і, в переважній більшості, зводиться до понять, пов'язаних зі системним, функціональним та естетичним осмисленням об'єктів містобудування. При цьому ті знання, що з ними не пов'язані (а такими є особливості функціонування та суб'єктивна оцінка їх сприйняття) залишаються поза увагою науковців. Через це в теорії і практиці містобудування спостерігається термінологічна неоднозначність щодо визначення і розуміння морфологічних понять та категорій, здатних дати об'єктивну оцінку щодо особливостей та закономірностей формування об'єктів містобудування. Зрештою, це призводить і до значного непорозуміння не тільки у самих визначеннях, але й у з'ясуванні і формулюванні дослідницьких проблем та завдань морфологічного характеру. Така ситуація обумовлює важливість та підвищує актуальність вивчення низки категорій, які можуть слугувати основою для вивчення морфологічних характеристик об'єктів містобудування, що, своєю чергою, вимагає узагальнення такого виду понять та конкретизацію їхнього змісту у формі морфологічного тезаурусу.

Мета статті

Метою статті є розроблення та обґрунтування методики формування морфологічного тезаурусу, що розглядається як засіб систематизації та узагальнення понять та філософських категорій, необхідних для розширення та поглиблення морфологічних знань в теорії і практиці містобудування.

Виклад основного матеріалу

Методологічну основу дослідження становлять філософсько-світоглядний та логіко-гносеологічний підходи. Їхнє застосування зумовлене осмисленням та розкриттям суті морфологічного змісту в містобудуванні та виділенні тих понять та категорій, що їй відповідають. Свою результативність також засвідчив метод теоретичного аналізу, що забезпечив: перше – вибір теми дослідження, яка відповідає критеріям актуальності, новизни та практичного значення результатів; друге – визначенням суті і виявленням змісту основних морфологічних понять; третє – їх систематизацію та узагальнення.

Одним з поширених способів існуючого узагальнення і систематизації знань певної галузі науки є тезаурус. За своєю етимологією *тезаурус* – це *словник, що подає лексику певної мови в усьому її обсязі* (Етимологічний словник української мови, с. 535). В наукових джерелах, що розкривають особливості формування й функціонування інформаційно-пошукових систем, тезаурус визначають як один з основних інструментів організації певного виду систематизованих знань (Kumbhar R., 2012).

У такий спосіб, особливо актуальним стало впорядковування лексичного (словникового) складу мови за семантичною ознакою (Українська мова (енциклопедія), 2004, с. 679) та структурування великого обсягу відомостей у відповідних предметних галузях, поширених у лінгвістиці та в інформаційно-пошукових системах. Для формального і декларативного визначення певного розділу знань в інформатиці та штучному інтелекті тезаурус застосовують у взаємозв'язку з онтологією (Рогущина Ю. В. та Гладун А. Я., 2014, с. 26).

В інформаційно-пошуковій мові основу тезаурусу складає дескриптор – лексична одиниця (слово або словосполучення), яка служить для опису основного змісту документа (Бусел В. Т., ред., 2005, с. 288). В інформаційно-пошукових системах взаємозв'язок дескриптора з лексичним складом системи понять формується за ієрархічною або асоціативною ознаками.

У містобудуванні для морфологічних досліджень тезаурус можна розглядати як інформаційну модель, у вузлах якої знаходяться поняття морфології міста, що певним чином пов'язані з морфологією як науковим вченням загальнонаукового рівня. Для того щоб морфологічний тезаурус відповідав принципам, що забезпечують обов'язкові умови існування морфології міста у формі наукового вчення та пов'язані з відображенням морфологічного змісту в пізнанні формальних властивостей матеріально-просторового середовища міста, пропонується включити і категорії, які відображатимуть специфічні ознаки та властивості об'єкту морфології міста. У такому разі, морфологічний тезаурус буде прийнятною формою для наукового опису та узагальнення знань, а його результатом стане систематизований та відповідний до смислового поля морфологічного змісту виклад наукоємної інформації про форму та будову міста.

У якості дескриптора тезаурусу пропонується застосувати поняття *морфологія* та взаємопов'язати всі інші поняття та категорії за ієрархічною ознакою. За таких умов, морфологія є ключовим словом, якому, з одного боку, підпорядковані всі інші, а з другого – всі інші належать йому і його конкретизують у певному предметному полі.

Формат побудови тезаурусу вимагає чіткої послідовності дій щодо вибору термінів, які до нього входитимуть. У загальній системі знань не вироблено єдиного підходу до його укладання. То

ж пропонувану методику слід розглядати як спосіб послідовної конкретизації морфологічних понять та категорій, прийнятних для розкриття їхнього змісту в містобудуванні.

Конкретизація морфологічних понять та категорій передбачає чітке дотримання певних принципів, що впливають з логіки дослідження про форму і будову матеріально-просторового середовища міста (Idak Y., 2019). У цьому випадку для вибору термінів мають значення властивості, зв'язки та ознаки поняття, що виражаються в: 1) належності до морфології як наукового вчення; 2) відповідності його лексичному значенню; 3) виокремленні найзагальніших і водночас характерних рис матеріальної структури міста в її формальному вияві; 4) узгодженості з уже сформованими морфологічними поняттями у філології, біології та географії і категоріями у філософії; 5) уточненні вже сформованих у теорії містобудування морфологічних понять.

Методика формування морфологічного тезаурусу. На першому етапі зібрано основні морфологічні поняття та філософські категорії, що певним чином здатні розкривати найважливіші аспекти морфологічного змісту в містобудуванні. Критерієм до збирання морфологічних понять стала їх приналежність до морфології як учення про форму та будову й узагальнений характер визначення формальних характеристик множини предметів та явищ, що співвідносяться між собою. Окремі філософські категорії вибрано з огляду на їхню причетність до матеріального вияву міста та його формальних властивостей: субстанція – це те, на чому реалізована матеріальна структура міста, якість – є зовнішньою оцінкою її характеристикою, кількість – відображає множину складових та параметричні їхні характеристики, простір і час – дві взаємопов'язані категорії, що координують матеріальні утворення, створюючи умови для вираження та зміни різноманітних матеріальних структур.

На другому етапі проведено групування морфологічних понять та категорій за сферою їхнього поширення: загальнофілософські та спеціальнонаукові, де спеціальні – це ті, що стосуються виключно вивчення явищ, що можуть бути пов'язані з формальними характеристиками дійсного стану речей і бути виразниками їхньої форми та будови відповідно до предмета дослідження.

Підґрунтям для поділу понятійної бази стали формально-логічні ознаки. Відповідно до них загальні поняття вирізняються більш узагальненим характером виявлення суттєвих рис, ніж спеціальні, і стосуються розумових операцій, а також можуть застосовуватися в різних галузях знань незалежно від етапу дослідження та сфери наукових інтересів. Натомість спеціальні поняття, незважаючи на їх міждисциплінарний статус та виняткове значення для цієї роботи, мають дещо вузьку сферу застосування, а характеристики, що вони вміщують, можна отримати тільки в процесі узагальнення та систематизації знань про об'єкт, що досліджується.

На третьому етапі уточнено основні морфологічні поняття та філософські категорії відповідно до специфіки об'єкта та предмета дослідження.

Важливою особливістю у виокремленні морфологічних понять є першочергове виявлення суті визначуваного поняття. Виявлення суті ґрунтується на положеннях прийнятої світоглядної позиції і виходить з матеріалістичного тлумачення про природу світобудови, сформульованого Т. Лукрецієм. Згідно його переконань, та в контексті містобудування, природу сущого можна поділити на предмети та явища, де предмети – це об'єктивна реальність у містобудуванні, що виражається матеріальною фіксацією речей, які з ним пов'язані; а явища – це відношення та прояви цих речей: властивості, ознаки, процеси, закономірності та зв'язки.

На четвертому етапі встановлено зв'язки між двома групами та множиною понять окремо в кожній групі, що визначені на другому етапі.

Особливе місце в структурі понятійно-категорійного апарату цього дослідження посідає перша група понять, представлена декількома філософськими категоріями в тій же послідовності, що її встановив Аристотель.

На сучасному етапі розвитку загальної філософської думки, зв'язок десяти основних категорій 1) сутність; 2) кількість; 3) якість; 4) відношення; 5) місце; 6) час; 7) положення; 8) володіння; 9) притаманність; 10) страждання) є предметом глибоких дискусій. Варто також зазначити, що їхня суть по-різному виявляється в онтологічному і гносеологічному вимірах, і на цьому акцентував увагу дослідник античної філософії В. Асмус (1976). Зокрема, в онтологічному вимірі зазначені категорії відбивають усі сторони буття, а в гносеологічному – це різноманітні погляди на існуючі речі, що не можна звести до єдиного погляду.

З огляду на ту обставину, що відношення речей та категорій є різнобічним, а суть роботи зведено до вивчення формальних характеристик матеріальної структури міста, що відбиває тільки один бік існування предмету, то пропонується вибрати тільки ті категорії, що на асоціативному рівні визначають зв'язок між об'єктом дослідження та його предметом. Такими категоріями є субстанція, кількість, якість, час і простір.

Керуючись логікою дослідження, де кожне наступне доповнює попереднє, надалі здійснено спробу пов'язати ці категорії, і цим самим продемонструвати доречність їх застосування відповідно до суті, закладеної в морфології.

Наприклад, терміном *субстанція* позначають основний складовий елемент, а поняття мислиться як матеріальна основа об'єктивної дійсності. На матеріальній основі реалізується не просто об'єктивна дійсність, а певна множина, що виявляється кількісно. Своєю чергою, ця певна множина в загальних рисах може виражатися якісно. В Аристотелевому вченні про "якість" розвинута класифікація видів якості, пов'язаних з можливістю та дійсністю (Асмус В. Ф., 1999, с. 266). Дотичною до роботи, та й, зрештою, найважливішою з чотирьох якостей, прийнято вважати четверту, де вона ототожнюється з формою (образом, обрисом, фігурою) предмета. Вираження якості через форму не збігається з сутністю речі, яку вона визначає. Отже, форма – це характеристика дійсного стану речі, що не пов'язана з його кількісними показниками та значенням (водночас, семантика описує форму).

Наступними категоріями, здатними в асоціативний спосіб доповнити попередні, є категорії простору і часу. Їх виокремлення зумовлене співіснуванням в просторі певної множини елементів об'єктивної дійсності, здатних послідовно змінюватися з часом. Наприклад, категорія *субстанція*, доповнюється категоріями кількості та якості й уточнюється категоріями часу та простору.

На рівні філософських міркувань *простір передає спосіб співіснування розмаїтих матеріальних утворень, а час – спосіб зміни матеріальних явищ. У звичайній мові простір та час найчастіше позначають первинні загальнолюдські можливості, за допомогою яких сприймається та емпірично осмислюється середовище, яке оточує людину* (Філософський енциклопедичний словник, 2002, с. 529).

Друга група понять відображає предметний бік об'єкта дослідження і представлена морфологічними поняттями, суть яких висвітлена в понятійній базі, сформульованій у морфології мовознавства.

Зокрема, вихідним терміном цього дослідження прийнято термін *морфологія*, що має загальнонауковий статус, а саме поняття є абстрактним і мислиться як процес. За ним слідує термін *морфологічне дослідження*, що уточнює структуру та спосіб функціонування процесу вивчення морфології. Наступним є термін *морфологічна структура*. Це поняття є також абстрактним і мислиться як характеристика, що зводиться до відображення істотних для об'єкта морфології ознак будови. Ці ознаки пов'язані з наукоємністю поняття *морфологія* та особливістю організації її об'єкта вивчення. Термін *морфологічна ознака* позначає властиві об'єкту морфології риси, а саме поняття зводиться до відображення узагальнених та закономірно встановлених відношень об'єктивної дійсності. Поняття *морфологічний тип*, на яке було спрямоване морфологічне

дослідження, вказує на стан об'єкта, який є наслідком дій, і характеризується спільністю морфологічних ознак. Як термін *морфологічний тип* позначає характерну рису, що узагальнює множину дійсних станів складових елементів. У морфології такі складові позначаються терміном *морфологічна одиниця*. Мисленнєво, поняттям *морфологічна одиниця* позначають найменшу частину множини дійсного стану об'єкта морфології. У вужчому розумінні це позначення елемента об'єкта, на який може бути спрямована пізнавальна дія засобами й методами морфології, а її результатом є наукоємні категорії. Зрештою, якщо *морфологічна одиниця* за своїм значенням є крайнім елементом, що підлягає науковому осмисленню морфологічного змісту, то *морфема* констатує факт про наближення до так званих просторових та змістових меж об'єкта морфологічного дослідження.

Багато морфологічних понять є вже усталеними в конкретних галузях знань. Поняття *морфологія* в межах певної галузевої термінології (Пустовіт, ред., 2000.) конкретизує своє значення: *морфологія в біології* – наука про будову та форму *організмів* (Biology online dictionary); *морфологія в мовознавстві* – розділ граматики, що вивчає форму та будову слова (Ганич, Олійник, 1985, с. 141); *морфологія рельєфу* – *геоморфологія* – розділ фізичної географії, що вивчає форми *рельєфу* Землі та процеси, що їх утворюють (Huggett R. J., 2007); *морфологія мінералів* – розділ мінералогії, що займається вивченням форми *мінералів* (Мала гірнича енциклопедія, 2004–2013) та ін.

У кожній з наведених дефініцій, присутнє узагальнення предметного поля об'єкта дослідження кожної з галузі знань.

Предметне поле вивчення питань, пов'язаних з морфологією, ґрунтується на методиці, яка виводиться з: 1) ідей Й. В. Гете про загальну морфологію як особливий напрям дослідження, що може мати статус міждисциплінарного; 2) учення про мову як особливий організм В. Гумбольдта, О. Потебні та їх послідовників; 3) романтичної “філософії життя”, де було вперше проголошено “пріоритет цілісності як інтеграційного процесу” (Юджін-Ріпун І., 2006).

Морфологія як загальнонауковий напрям, використовуючи досвід досліджень, нагромаджених у суміжних галузях знань, спрямована на визначення структурних характеристик, опис візуальних ознак та відстеження їх впливу на найзагальніші властивості об'єктів у матеріальних формах їх прояву.

Морфологічні дослідження можна розглядати як базовий рівень вивчення міста та його складових елементів у контексті містобудування. Вони охоплюють питання геометричних параметрів, ступінь ущільнення, забудови, членування та ін. Дослідження подібного змісту присутні й у вивченні композиційних закономірностей, функціональної та планувальної організації містобудівних об'єктів тощо. Проте, саме морфологічні – містять вихідні положення для вивчення міста, оскільки скеровані, передусім, на опис зовнішнього вигляду.

Зазвичай уявлення про морфологічні характеристики матеріальної форми людина отримує на початкових стадіях взаємодії з довкіллям у процесі його чуттєвого сприйняття за допомогою сенсорних систем організму (зору та дотику). Проте, чим складніша форма, тим складніший набір інструментаріїв, необхідних для аналізу її фізичних властивостей.

Варто зазначити, що в біології розробка критеріїв дослідження морфологічних ознак живих організмів становить значну частину теоретичної морфології (Remane A., 1952; Мамкаев Ю., 1991), утвердження якої вимагало довгого процесу та ґрунтовного вивчення окремих аспектів морфології. Тому в цьому дослідженні зроблено спробу на концептуальному рівні подати загальний стан понятійної бази морфології міста з усіма можливими та необхідними для теорії складовими.

Отже, зазначені морфологічні поняття та категорії – це систематизований набір термінів. За своїм значенням вони є базовими в загальній системі знань про морфологію, а за суттю – вихідними в контексті міждисциплінарної взаємодії. Їх можна представити у формі логічної структури з горизонтальним та вертикальним зрізами. Кожен з них відображає множину взаємопов'язаних елементів.

Горизонтальний зріз відображає поділ понять на групи (загальнофілософські та спеціальнонаукові), поєднані сенсуальним зв'язком. Вертикальний зріз і в першій, і в другій групі представлений множиною понять, поєднаних взаємодоповнювальними зв'язками.

Зокрема, група загальнофілософських понять представлена множиною філософських категорій: *субстанція → кількість і якість → простір і час*; група спеціальнонаукових понять виражена наступним ланцюжком понять: *морфологія → морфологічне дослідження → морфологічна структура → морфологічна ознака → морфологічний тип → морфологічна одиниця → морфема*.

На *п'ятому етапі* конкретизовано терміни та поглиблено визначення *основних морфологічних понять і філософських категорій* відповідно до способу їхнього застосування в теорії містобудування. Внаслідок таких дій сформується *понятійна база морфології міста*, що виступає як інструмент для визначення закономірностей та особливостей формування матеріально-просторового середовища будь-якого довільно обраного міста.

Висновок

Морфологічний тезаурус є своєрідним інструментом, який застосовано для зведення розрізнених знань у межах морфології на загальнонауковому рівні та містобудування – на спеціальнонауковому. Такі знання постали в формі систематизованих та узагальнених морфологічних понять та філософських категорій, здатних до розширення та поглиблення нинішнього розуміння морфології в теорії і практиці містобудування. Такий процес реалізовано у п'ять логічно послідовних та взаємодоповнюючих етапів: збір основних морфологічних понять та категорій → групування → уточнення → встановлення смислових відношень → конкретизація та поглиблення відповідно до способу їх застосування в теорії містобудування.

У подальшому дослідженні, автор має ціль поглибити кожне із запропонованих понять, прийнятних для морфології міста та з метою розвитку теорії містобудування.

Бібліографія

- Аристотель. *Метафизика*: Соч. В 4 т. В. Ф. Асмус, 1976. Москва : Мысль, Т. 1.
 Асмус В. Ф. 1999. *Античная философия*. Москва : Высшая школа.
 Бусел В. Т. 2005. *Великий тлумачний словник сучасної української мови*. Київ–Ірпінь : Перун.
 Ганич Д. І., Олійник, І. С. 1985. *Словник лінгвістичних термінів*. Київ : Вища школа.
Етимологічний словник української мови. В 7 т. Т. 5: Р–Т, 2006. В. О. Мельничука, гол. ред. Київ : Наукова думка.
Мала гірнича енциклопедія: В 3 т. 2004–2013. В. С. Білецького. Донецьк–Донбас.
 Мамкаев Ю. В. 1991. Методы и закономерности эволюционной морфологии. Современная эволюционная морфология. С. 33–55.
 Пустовіт Л. О. 2000. *Словник іноземних слів*. Київ : Довіра. УНВЦ “Рідна мова”.
 Рогушина Ю. В., Гладун А. Я. 2014. Методика розробки термінології інформаційних ресурсів як базису формування онтологій та тезаурусів для семантичного пошуку. *Інженерія програмного забезпечення*. 1. С. 41–51.
Українська мова (енциклопедія). 2004. В. М. Русанівський, О. О. Тараненко / гол. ред. 2-ге вид., випр. і допов. Київ : Українська енциклопедія ім. М. П. Бажана.

Філософський енциклопедичний словник : енциклопедія. 2002. В. І. Шинкарук / гол. ред. та ін. Київ : Абрис.

Юдкін-Ріпун І. 2006. До реконструкції української “філософії життя”. *Студії мистецтвознавчі*. 1(13), С. 7–16.

Biology online. 2018. *Biology online dictionary*. [online] New York. USA. Available at : <https://www.cbiology-online.org/dictionary/Main_Page> [Accessed: 09 August 2019].

Huggett R. J. 2007. *Fundamentals of Geomorphology*. Third edition. [pdf] London and New York : Routledge. Available at : <http://www.cec.uchile.cl/~fegallar/Fundamentals_of_Geomorphology.pdf> [Accessed: 10 August 2019].

Idak Y. 2019. Methodological bases of the study of morphological Characteristics of the city. *World Science*. 5 (45). 1. P. 22–28.

Kumbhar R. 2012. Modern knowledge organisation systems and interoperability. *Library Classification Trends in the 21st Century : Chandos Information Professional Series*. P. 95–113. DOI : 10.1016/B978-1-84334-660-9.50008-4

Remane A. 1952. *Die Grundlagen des natuerlichen System, der vergleichenden Anatomie und Phylogenetik*. Leipzig : Geest & Portig.

Reference

Aristotel. *Metaphysics* : Soch. : V 4–kh t. V. F. Asmus, 1976. Moskva : Mysl, T. 1.

Asmus V. F. 1999. *Ancient philosophy*. Moskva : Vysshaya shkola.

Biology online. 2018. *Biology online dictionary*. [online] New York. USA. Available at : <https://www.biology-online.org/dictionary/Main_Page> [Accessed: 09 August 2019].

Busel V. T. 2005. *Large explanatory dictionary of the contemporary ukrainian language*. Kyiv. Irpin : Perun.

Etymological dictionary of the Ukrainian language: in 7 volumes. T. 5 : R–T, 2006. B. O. Melnychuk: hol. red. Kyiv : Naukova dumka.

Hanych D. I., Oliynyk, I. S. 1985. *Dictionary of linguistic terms*. Kyiv : Vyshcha shkola.

Huggett R. J. 2007. *Fundamentals of Geomorphology*. Third edition. [pdf] London and New York : Routledge. Available at : <http://www.cec.uchile.cl/~fegallar/Fundamentals_of_Geomorphology.pdf> [Accessed 10 August 2019].

Idak Y. 2019. Methodological bases of the study of morphological Characteristics of the city. *World Science*. 5 (45). 1. P. 22–28.

Kumbhar R. 2012. Modern knowledge organisation systems and interoperability. *Library Classification Trends in the 21st Century : Chandos Information Professional Series*. P. 95–113. DOI : 10.1016/B978-1-84334-660-9.50008-4

Mamkaev Yu. V. 1991. Methods and patterns of evolutionary morphology. *Sovremennaya evolyutsionnaya morfologiya*. P. 33–55.

Philosophical encyclopedic dictionary : encyclopedia. 2002. V. I. Shynkaruk: hol. red. ta in. Kyiv : Abrys.

Pustovit L. O. 2000. Dictionary of foreign words. Kyiv : Dovira. UNVTs “Ridna mova”.

Remane A. 1952. *Die Grundlagen des natuerlichen System, der vergleichenden Anatomie und Phylogenetik*. Leipzig : Geest & Portig.

Rohushyna Yu. V., Hladun A. Ya. 2014. Methods of developing terminology of information resources as a basis for the formation of ontologies and thesauri for semantic search. *Inzheneriya programnoho zabezpechennia*. 1. P. 41–51.

Small mining encyclopedia : V 3 t. 2004–2013. V. S. Biletskoho: red. Donetsk–Donbas.

Ukrainian language (encyclopedia). 2004. V. M. Rusanivskyi, O. O. Taranenko: hol. red. 2-e vyd. vypr. i dop. Kyiv : Ukrainska entsyklopediia im. M. P. Bazhana.

Yudkin-Ripun I. 2006. To the reconstruction of the Ukrainian “philosophy of life”. *Studii mystetstvoznachchi*. 1 (13). P. 7–16.

Yuliia Idak¹, Olha Lysenko²

¹ Science doctor of Architecture, Associate Professor
of the Department of Urban Planning and Design,
Lviv Polytechnic National University, Lviv
e-mail: yuliia.v.idak@lpnu.ua
orcid: 0000-0002-1123-5759

² PhD of Architecture, Associate Professor of the Department
of Design and Fundamentals of Architecture
Lviv Polytechnic National University, Lviv
e-mail: olha.y.lysenko@lpnu.ua
orcid: 0000-0001-6230-5350

METHODS OF CONSTRUCTION OF THE MORPHOLOGICAL THE SAURUS IN THE CONTEXT OF CITY PLANNING

© Idak Yu., Lysenko O., 2020

There is terminological ambiguity in the definition and understanding of a number of morphological concepts and categories in the theory and practice of urban planning. Such concepts are aimed at giving an objective assessment of the features and patterns of formation of the material and spatial environment of the city. We have proposed and substantiated the method of forming a morphological thesaurus. Morphological thesaurus is a kind of tool that is used to compile different knowledge within morphology at the general scientific level and urban planning at the special scientific level. Such knowledge emerged in the form of systematized and generalized morphological concepts and philosophical categories. They are capable to expand and develop the current understanding of morphology in the theory and practice of urban planning. This process is implemented in five logically consistent and complementary stages. At the first stage the basic morphological concepts and philosophical categories are collected. In some way they are able to reveal the most important aspects of morphological content in urban planning. At the second stage the grouping of morphological concepts and categories is carried out according to the sphere of their distribution: philosophical concepts and special scientific ones. Special categories are those that relate exclusively to the study of phenomena. They may be related to the formal characteristics of the actual situation and be an expression of their form and structure in accordance with the subject of the study. The third stage clarifies the basic morphological concepts and philosophical categories in accordance with the specifics of the object and subject of the research. The connections between the two groups and the set of concepts are established separately in each group in the fourth stage. They are defined in the second stage. So, a group of general philosophical concepts is represented by a set of philosophical categories: substance → quantity and quality → space and time; group of special scientific concepts is expressed by the following chain of concepts: morphology → morphological research → morphological structure → morphological feature → morphological type → morphological unit → morpheme. The fifth stage specifies the terms and detailed definition of basic morphological concepts and philosophical categories in accordance with the method of their application in the theory of urban planning.

Key words: theory, city planning, thesaurus, morphological concepts